

Ese in tóta
Samba'ta.
Pretiu abon.
in Sibiū pe anu
3 fl. 40 cr., pe
1/2 anu 1 fl.
70 cr.

AMICULU SCÓLEI.

Pentu tóte
provinc. austr.
pe anu 4, pe 1/2
a. 2 fl., pentu
princ. romane
pe anu 38, pe
1/2 a. 19 piast.

Reflessiuni psicologice si limbistice.*)

In limb'a romana se iau adese ori de sinonime vorbele „capu si minte sau ratiune“, „córde“ si „anima sau sensiune.“ Asiá se dice „omu cu capu bunu“, in locu de „omu cu minte buna“. Apoi anim'a se confunde cu totulu cu „córdea“, asiá in catu terminulu acesta din urma s'a datu cu totulu uitarii. Caus'a se pare a fi ca Romanulu considera capulu cá sediu alu mintii sau alu principiului cugetatoriu, éra „córdea“ cá sediu alu animei sau alu principiului simtitoriu. Cei ce au lessu istori'a filosofiei aru puté se sustiena ca acésta e o fantasia luata din psicologi'a platonica. Insa noi nu credemu ca Romanii se se fia familiarisatu ver-o data asiá de tare cu sistem'a filosofica a lui Platone, in catu se 'si fia formatu dupa dins'a usulu vorbirii; mai curendu amu crede ca acestu modu de a 'si representá principiulu cugetatoriu si principiulu simtitoriu s'a nascutu din mintea comune, si ca dintr'insa a essauritu si Platone.

„Percepere“ insemnédia a luá unu lucru in consciintia; inse la noi verb'a acésta s'a prefacutu in „precepere“ sau „pricepere“ si s'a confusu cu „intielegere.“ Pentu fissarea ideei cauta cá verb'a se se întórca la form'a si la însemnarea sa primitiva, dimpreuna cu substantivulu seu „perceptiune.“ Si inca nici asiá nu adjuge, ci avemu lipsa si de „appercepere“, a' avé consciintia ca cutare lucrare se face in sufletulu nostru, ca subiectulu nostru cugeta. Cu verbulu acesta dimpreuna cauta se se întroduca si substan-

tivulu „apperceptiune.“ — „Concepere“, a formá notiuni, „conceptu“ si „conceptiune“, se întroducu fara dificultate; insa se confundu usioru cu terminulu generalu „intielegere.“ — „Judecare“ e terminu vechiu si usitatu in vorbirea comune; „rationare“ s'a întrodusu cu mare dificultate, si a avutu a sustiené o lupta grea si îndelungata cu francesulu „raisonner“, „raison“, „raisonnement.“ Noi putemu se ne gloriamu ca avemu terminulu „minte“ (mens, *νοῦς*) care lipseste francesiloru; ei se servescu in loculu acestuia, candu cu „esprit“, candu cu „intelligence“, candu cu „entendement;“ insa nici unulu nu respunde deplinu terminulu nostru. Cu terminii „intielegere, intielesu, inleptu, inteligintia, inleptiune“, inca suntemu mai presusu de francesi si de italieni; ei au numai „intelligence“ si „intellectuel“, inse le lipseste radecin'a „intielegere“ si tóte celelalte forme. — „Intieptiune“ in locu de „sapiencia“, *σοφία*, ni se pare un'a dintre celle mai fericite formatiuni ale limbei romane; „intielesu“ e cu multu mai adaequatu de catu „sensu“, p. e. in frasile: noi luamu terminulu spiritulu in „intielesulu“ de fiintia immateriale; — cu multu mai bine de catu: in „sensulu“ de fiintia immateriale. „Sensulu“ duce totu dé-una la simtire, si aici e verb'a curatu de intielegere. Si cu terminulu acesta avemu totu dreptulu de a ne gloriá.

Sibiū, 9. martiu.

O fóia scolastica din Lipsca ne aduce sciirea, ca in Heidelberg sosira in septemanile aceste si ése barbati de scóla magiari, carii caletorescu pe specele statului, cá se-si procure cunoscintie acurate despre organisatiunea scóleloru din Germani'a. Daca

*) Din „Instrucliunea publica“, ditnalu scol. din Romani'a redigatu de D. A. T. Laurianu.

siése magiari caletorescu pe spesele statului pentru asia scopu importantu, nu scimu pentruce nu ar putea face acésta si órecati romani? Insa cine e, care se ingrigéscă la noi de asia lucru, cine care se ne esopere dela guvern u ajutorulu cerutu? In privinti'a scolastica dóra nici unulu din popórele colocuitóre nu tiene atata de statu *quo ante* cá noi, ceea-ce cu alta vorba insémna apoi stabilitate. — Scólele nóstre au se tréca in celu mai deaprópe viitoriu prin mari straformari; unde ne sunt barbati de specialitatea acésta, carii se ne scie nunumai aperá unele interese ale scólei, dara si se póta a propune proiecte de administratiune salutară a scóleloru, de sisteme de invetiamentu corespundietóre presintelui, de legi scolastice confórme referintieloru nóstre provinciale si amesurate relatiuniloru poporulu nostru? Cei carii ar putea dice ea sunt acésta, trebue se fi vediatu mai multu decatu scolutiile nóstre; trebue s'aiba cunoscintie mai departe intindietóre decatu manualele prescrise. Precum unu barbatu de statu, care vrea a contribuí la reformele salutarie in constituirea statului, trebue se aiba cunoscintia de organizatiunea altoru mai multoru state, intocma unu chiamatu reformatoru alu instructiunei publice trebue se fi petrunsu in organizatiunea, legile si sistemele de invetiamentu de prin alte state mai avantate in cultura. Asemeni barbati ne putemu formá numai atunci, candu prelunga alte multe cate se mai ceru, vom esoperá si a putea tramite anume cativa individi a caletóri prin tierile Europei mai culte, cá se 'si adune cunoscintiele necesarii in ramulu acesta, si cá intorcanduse se o scimu taiá de a dreptulu pe calea cea adeverata, ne mai orbecandu si ratercindu de noi insíne pe cali laterale inca cateva dieceniuri, spre daun'a scóleloru si astumodu a culturai si fericirei nóstre nationale. Se profitamu pe catu putemu de ceea ce a esperiatu altii, si se nu invetiamu totu numai atunci, candu ne lovimu cu capulu. — Trecutulu fie trecut; noi n'avemu d'a ne mai lipí nici de modulu organizatiunei scolastice si sistem'a invetiamentulu din dieceniulu trecut, dar' apoi cu atata mai pucínu de cele dinainte de 1848; nici unele nici altele n'a fostu perfecte, din contra pentru noi cu totul nenimerite. Noi avemu a staruí pentru o instituire preste totu nóua si acésta e acum nu numai posibila intre miediunile constituienei in care intramu, dara si ceruta de legiónele de trebuintie, de insusi spiritulu neinvingibilu alu timpulu.

Intre cele d'anteiu facende pentru viitorulu bunu

alu scóleloru nóstre se tiene dara si tramiterea a 2—3 romani, barbati ai scólei, spre a caletóri inafara pentru scopuri scolastice. In altulu guvern u, parinte d'opotriva pentru tóte popórele sale, nu ne va denegá — suntemu siguri — nici nóue — ce a datu concepat'eniloru si fratiloru nostri; numai catu, cá parintele se póta scí ce ar vrea copilulu, acesta are se céra, si cerendu lucru bunu, are érase se fia siguru, ca i se va dá.

Cine dara, mai repetamu intrebarca, se faca pasiulu, se ne descopere inaltulu Guvern u asta mare trebuintia si dorintia ferbinte? — Ilustratiile sale DD. Consiliari romani de instructiunea publica si venerabilele Consistorie romane!

Vorbirea D-lui N. Stravoiu cu ocaziunea inmormantarii juristului

JULIU BODILLA

in 7/19 martiu 1861.

Ce insemnéza atata intristare pe fetiele tuturoru? Ce acele priviri atientate cu durere catra acestu cociugu? Ce alt'a decatu, ca aceste cateva scanduri cuprindu in sine unu tesauru nepretiuutu pentru toti, unu tesauru, pe care o mana nemilósa ni 'lu rapí pentru totu deuna. — Si intr'adeveru cine a cunoscutu pe fericitulu adormitu, si acum ar' putea stá rece? cine, care se nu 'si simtia inim'a petrunsa de durere, vediatu 'lu, ca se iá dela noi?

Iubitulu consotiu abia aparú pe orizontulu celu fortunosu alu vietiei si atmosfer'a incepú se i-se involbure, morbu preste morbu cutrierá fibrele cele tandre ale vietiei sale. Se parea ca vermele mortiei voesce, se róda radecin'a acestei plantutii inca inainte, de a'si potea desvoltá potirulu, si numai o cautare asia plina de iubire, cum a fostu aceea d'in partea multu amatiloru sei parinti si rudeni si cu deosebire ingrigirea cea eminenta d'in partea mamei seale celei pline de tandretia, fú in stare, se intardía incatuvă pasii cei grabnici ai mortiei; in sa, durere, numai sei intardía, dar' nu sei impedece pe unu timpu mai lungu. Se pare, ca providenti'a a voit u se pedepsésca aspru cutezarea muritoriloru, cari indrasnira se'i crucisiese calile, distra-gundui fara temere o fientia destinata pentru regiuni mai sublime; se pare, ca a voit u, cá acésta plantutia se 'si desvólte pomp'a potirului si arom'a mirosului

seu, numai pentru că perderea ei se fia cu atatu mai durerósa.

In versta de 11 ani esíndu scumpulu nostru amicu din scólele normale, intrá in gimnasiulu catolicu, acuu gimnasiulu de statu de aici. Pecandu de o parte talentele sale cele eselente, zelulu seu celu mare catra scientie facú, cá, prelenga tóte pedecele puse de dese morburi, cursulu gimnasialu de 8 ani se-í fia unu cursu de triumfurile cele mai onorifice, pe cari le póte secerá unu teneru pe carier'a studialoru, pe candu 'si inavutiá mintea totu mai raultu cu cunoscentie folosítore: pe atunci de alta parte cualitatile cele eselente ale inimei sale ii atrageau nunumai iubirea conscolariloru, ci si a profesoriloru sei; nu erá unulu, acarui inima in apropierea lui se nu palpita in placere. Temperamentulu seu celu blandu, de parte de orice egoismu, de ori ce patima; sinceritatea cea libera de ori ce prefacere, ii castigau inim'a si increderea tuturoru. Pacificu, cá unu angeru cautá a departe orice discordia ori ce ura; acestu porumbu fara fiere, acésta rosa fara ghimpi se párea ca esista numai pentru placerea altora. Sever'a sórte 'i rapise prin dese morburi tóte bucuriele pamentesci, numai una 'i remasa, si 'i remasa fiindca este santa, cerésca, divina, pe care se sfiu chiaru si sórtea a o atinge cu manele sale cele necrutátore, 'i remasa dicu bucuri'a: de a'si cautá fericirea sa in fericirea altora. 'Mi aducu aminte, candu fericitul meu amicu 'mi descoperiá planurile sale cele patriotico-nationale si umane, planuri care decurgu numai d'intrunu isvoru asia de chiaru, pe catu erá inim'a sea de nobila. Cu cele mai vii colori 'mi enumerá tóte folósele, ce voru decurge din trinsele pentru natiune si intr' acestea ochii sei erau aprinsi de foculu celu divinu, ce ardea in peptulu seu cu atata vepáia. — Dar' vermele celu neadormitu alu mortiei rodea necontentitu. —

Erá anulu din urma alu cursulu gimnasialu, pe candu pregatirea pentru examenulu de maturitate pretindea cele mai mari incordari spirituale, corpulu se afectá mai tare de morburi mai neinterupte, cu deosebire patimea dinsulu multu de durerea ochiloru. Pelenga tóte aceste elu reportá la maturitate onorifica clasa de eminentia cu locu antaiu. Dupa acésta voiá cá in anulu urmatoriu se se restaureze, cá apoi cu atatu mai barbatesce se 'si incépa carier'a alésa. Totusi spiritulu seu celu insetatu de scientia nu potú lasá timpulu neintrebuintiatu, se aplicá la academi'a juridica de aici, unde pr'in cualitatile mentionate castigá si aci inimele tuturoru;

dovada este numerositatea acestei insotiri, dovada profund'a intristatiune, espresa pe fati'a fiecaruia d'intre noi. Cu tóte aceste elu se restaurá, e ferice, caci se restaura pentru totdeuna; nece una durere numai simte, caci ne ostenitulu verme rósa alalta ieri (⁵/₁₇ marte n) pela 11 óre si cea de pre urma fibra din nobil'a radecina a acestei flori pompóse, resarite cá se esiste intr'o clima mai dulce.

Trista sórte! cu o singura lovitura lipsisi pe profundu obidatii parenti de unu limanu consulatoriu alu vietiei loru, pre multu duiosii cumnati, sorori si frate de bucuri'a inimei loru; pe tinerime de unu consotiu blandu si pacificu, de unu amicu sinceru; éra natiunei romane, — sermana natiune! — 'i rapisi din mic'a sea diadema una dintre cele mai pretióse petre, o lipsisi chiaru in acestu timpu periculosu de o lumina, care putea pe viitoriu se respendésca radiele cele mai sanitarie; tuturoru in sa ne secerasi unu pomu incarcatu de cele mai delicióse fructe, la care cu totii priveam in cea mai bine motivata sperantia.

Inainte de a ne parasí pentru totdeuna acestu sufletu curatu, o cautatura mai arunca inapoi si cu unu zimbetu duiosu se adreséza: „Fà'mi, amice, fà'mi, te rogu acestu servitiu din urma: spune prea iubitiloru mei parinti, scumpulu frate, duióseloru sorori si prea buniloru cumnati — ach! ca nu'í potú mangaiá; sciu cumplit'a durere, ce le sfasia inim'a, ca e totu asia de nemarginita cá si amórea loru catra mine; sciu multele necasuri, ce le am causatu in viétia — spunele catu asiu fi voitu de bucuros a mai fi cu densii, cu cata placere asiu fi suferitu dureri, si chiaru in suferintia asiu fi fostu ferice vediendu-í prin mine fericiti. Insa totu acea amóre ne marginita se 'i indemneze, cá se'si modereze durerea cea sguditóre, aducendu-si aminte, ca calile providentiei suntu pline de intieptiune, sciendu ca acela, pe care l'au iubit cu atata ardóre, e liberu de ori-ce durere; concéda'í se guste o fericire, despre care bietulu muritoriu aci nu póte avé nece o intipuire si pre care de o ar' putea turburá ceva, atunci aceea ar' fi numai, caci vede pe iubitii sei sbuciumati in durere pentru densulu; — unu momentu numai ne desparte, si apoi éراسi ne vom uni in amóre, fiindca ce alta, de catu unu momentu, e viétia fatia cu eternitate. Esprima pré stimatiloru DDni profesori si cunoscuti multumirea mea pentru tóte fatigele, cate le avura cu mine si pentru ca 'mi dederá onórea cea mai de pre urma. In fine vóue, amiciloru, vóue confratiloru, intre cari petrecuiu dile bune si rele, si dintre

cari fara mila me rupsa crud'a sórte , ve multiumescu pentru tóte sí ve tindu inca odata man'a preste momentu; strangeti-o, ea e rece, in sa cu atatu mai caldu a batutu inima-mi pentru amicitia, patria sí natiune; ach! nu mai potu conlucrá la aceste scopuri sante, ve rogu in sa nu me uitati“.

Astufeliu dícendu aparù. — Sufletu curatu! tu nu putusi aflá fericire in acésta lume debila; parasesece-o, treci incolo unde te ascépta o ferice mai inalta, parasesece acestu vasu debilu, elu nu putù tine in legaturile sale cele slabe unu prinsu atatu de puternicu; primesece in sa din anduncu ranitele nóstre inimi unu „odichnesce in linisce, fii acolo ferice, daca aci nu putusi fi!“

Éra ceace se atinge de noi, fratiloru, fia cá aduce-rea aminte la acestu teneru nobilu, generosu sí blandu, la acestu amicu sinceru se nu ne parasésca nece odata, ci se ne indemne la totu ce este folositoru, bunu, onorificu pentru natiune patria sí omenire!

Sciri scolastice.

Sibiú, 8. Martiu. Conjurat'a cea perpetua asupra vietiei omenesci carea decandu este memori'a omenimei nau incheatu contractu amicaveru cu nice unu omu — mórtea, rapi Dumineca 5. martiu a. c. pre la 11 ore an. am. o flóre a nutiunei, carea promitea fruptele cele mái splendide la tempu. **Juliu Bodilla**, juristu in an. I. la academi'a de drepturi aici, fiulu stimaverului D. Protopopu Petru Bodilla au esítu din numerulu muritoriloru! Efu persecutatu de perfid'a inimica mai in tóta vietia cata o au avutu, o au invinsu in fine pentru tóte eternitatile, deramandú pentru veci sí pururea puterea ínfluinziátore asupr'a dinsului. Dupa invingere triumfu! Ce triumfu ii voru fi serbatu cei din imperiulu spiriteloru, nu putemu descrie, pentruca anim'a nóstra acolo nu se póte redicá, ochiulu nostru nu au vediatu sí urechea nóstra nu au audítu unu astufeliu nici odata. Ne restringemu numai la pucínatatea nóstra, si între lacrimi enaramu pártea aceea á triumfului seu ce neau lasatu, cá se i-o serbamú si noi aici — ultim'a nóstra mangaere la grabnic'a despartíre de noi.

Eri in 7 a le curentei la dóue óre d. am. multímea de poporu crescuse pe strat'a Cisnadiiei in numeru insemnatu. Pe la trei óre strat'a numita si piati'a cea mare prin multímea de poporu ce cuprindeau, aretau ca se asteapta o festivitáte, ér' seriositatea pe fetieile

fiecarui spuneau, ca festivitátea e un'a din cele doióse. Fumulu dela faclele ardiende ín manile junimei academice dela academi'a de drepturi, colegii lui **Juliu Bodilla**, anuntiau apropierea clipitei, in carea si remasítele mutalului se dispara din midiloculu parintiloru, fratelului, sororiloru, cumnatiloru si tuturoru rudeniilor sale; ér' ari'a cantata inaintea seminarului, unde se aflau remasítele, ari'a carea dupa ce iti conduce spiritulu in cuptoriulu doiosiei si alu tristetiei si ilu lasa de se sbuciuma ín necasulu seu, cá apoi se termine in slabiciunea produsa de sbuciumare, stinghenduse fara de putere intocma flacarei ce nu mai are nimica de consumatu — ne asigurá, ca momentulu totalei despartíri este aci, si ne provediù cu lacrimi, cá se intimpinamu pre celu ce ne parasea. Si abea 'si erau facutu cateva siruri de lacrimi a unoru asteptatori cursulu pe fetie, si éta unu sicriu pomposu, locasiulu remasíteloru reposatului, aparù pe umerii a 6 colegi imbracati in vestminte cavaleresci romane între 6 domnisióre romane in vestminte éra si nationale, si alti 12 colegi in asemenea vestminte romane si magiare. Inaintea sicriului imediatu o cununa purtata de o domnisióra romana in asemenea imbracaminte comitata de doi juni juristi éra si in vestminte nationale. Preotímea, carea se aflá inaintea sicriului sí pre cerea o premergea unu choru vocalu si altulu instrumentalu, érá condusa de unu steagu de floru negru ín manile altui june juristu romanu in vestminte nationale, care steagu falfaiá cá si malitiós'a bucuria a mortiei, candu iau sucesu a pradá unu tesauru cum érá acesta. Pe acestea tóte le premergea junimea gimnasiasta cu o cruce simpla neagra ín frunte. Dupa sicriu obidatulu parinte, caci mam'a slabita de superare si de obosintia din timpulu bólei rep. nu putù oblegá pe fíu, cu ceea ce dupa natura parintii nu ar fi datori fiiloru — plangendu pe acelu ce cugetá, cá ore candu ín betranetie sei fie razimu, si lenga dinsulu unu fíu alu seu, unu ginere urmatu de ceilalti inruditi si de notabilitatile cetatiei nóstre mai cu seama romane si acestia ér' urmatu de mai multe trasuri. In drépt'a si stang'a acestui conductu 100 de facle in manile la 100 de juni colegi ai reposatului, ér' impregiurulu acestora mii de privitori, care parea ca crescúu din ce se misca conductulu, si care remase in numerulu seu pan' la momentu.

Aici dupa rugatiunile consuete rosti D. Dr. **Sentz**, profesore la academi'a c. r. de drepturi, dupa aceea unu colega juristu, **N. Stravoiu**, cate o cuventare petrundietóre pentru toti ascultatorii. (Din aceste p'a

D-lui Stravoiu o publicaremu mai sus) In fine corulu vocalu cantà unu adio doiosu catra celu ce se erà asediatu la reposarea eterna! Fiei tiern'a usiòra!

Priimesce onorate cititoriu aceste pucine, dar triste despre fratele nostru, si afla ca am perdutu multu in dinsulu. Era tu frate despartitu, rógate de Acela, in a carui imperiu si locasiuri te afli, cá se tramita la ai tei iubiti Parinti si cei mai de apròpe, la ai tei colegi si la toti cei ce te plangu — taria si mangaere!!

C.

Sibiù. Prin neobosit'a staruintia a d. protopopu si inspectoru districtualu de scòle Joane Metianu comun'a bisericésca a Rojnovului s'a determinatu a suifile, ce le tragu invetiatorii din cas'a alodiale si anume a invetiatorului I. la 230 fi. si la alu II. la 200 fi. prin aruncu asupra membriloru comunei bisericesci. Totu prin starunt'a mai susu laudatului protopopu s'a castigatu inca din cuti'a alodiale 84 fi. pentru o scòla de fete, la care adaogenduse ceva si din cuti'a bisericésca se constitue in Rejnovu o scòla de fete separata. Precatu suntemu informati, inalt'a Locutiintia a aplacidatu atatu arunculu catu si curgerea din cuti'a alodiale pentru scòl'a de fete. Noi speramu de la energi'a d-ului protopopu regularea cuvenita a aceluor d'oue clase si infintiarea scòlei de fete catu mai in graba, era dela diliginti'a invetiatoriloru, fiindu ei acuma mai binedotati, o insufletire mai mare a aceluor scòle si pana acuma destulu de bune. — Onóre deci barbatiloru nostri, carii sciu pune in tóte dilele o pétra la cladirea cea maro a natiunei nóstre; onóre acelu barbatu de scòla binemeritatu, care scie affá isvorulu, de unde se curga lumina. Astufelu numai póte se face unu preotu destulu chiamarii sale, astufelu merita elu laud'a nu numai a nóstra, ci si a prunciloru pentru, a caroru crescere scie se ingrigésea. — Noi aducemu multuminta publica atatu comunei politice a Rojnovului, catu si cei bisericesci pentru acésta ingrigire.

— La propunerea d-ului protopopu Parteniu Trombitasiu s'au facutu cele cuvenite pentru dotarea unoru scòle din protopopiatulu seu. Si anume in pretur'a Zahului s'a otaritu

1. In Orbo se se cladésca o casa de scòla prin aruncu asupra membriloru comunei bisericesci. Pentru subsistinti'a invetiatorului se dau 10 jugeri de pementu, pentru lemne 20 fi. numai dela parintii copiiloru buni de scòla.

2. In Iolandulu mare, unde se afla scòla destulu de buna, pentru subsistinti'a invetiatorului 10 jugeri de pementu, pentru lemne, recuisite si carti numai dela parintii copiiloru buni de scòla 40 fi.

3. In Petea se se repareze scòl'a ce esista, se se dea invetiatorului 12 jugeri de pementu si pentru lemne, recuisite si carti, dela parintii copiiloru buni de scòla, 30 fi.

Pamentulu acesta se se lucre de membrii comunei bisericesci gr. orientale, si invetiatorii vor avea se dea numai sementi'a cuvintiòsa. Cá se se póta asigurá dotatiunea invetiatoriloru pana la 200 fi. se va socotí venitul din acestu pamentu lucratu de sateni, si catu nu se va ajunge se va face unu aruncu pe totu fiorinulu de dare dirépta, care se va stringe cu cealalta dare si apoi se va dá invetiatoriloru in rate prelunga chitantia.

In Pretur'a M. Madarasiului s'a otaritu

1. In Eghersegu se se cladésca prin reparitiune o scòla centrala, la care se se afiliéze S. Craiu si Remetie.

2. In Nasiufaleu se se seversiésca scòl'a.

3. In Malomfaleu se se cladésca o scòla nóua prin reparitiune.

4. In Bandu se se cladésca o scòla nóua érasu prin aruncu.

5. In Beghia esista scòla.

Aceste scòle se se doteze prin pamenturi, care se vor taiá din cele comunali, si incatu nu se vor ajunge a face o dotatiune de 200 fi. se va face aruncu dupa fiorinulu de dare asupra cresciniloru nostri. Pentru carti si lemne vor ingrijí aceia parinti, carii au copii buni de scòla.

Éta, ca dáca se conduce poporulu bine, dáca DD. protopopi si preoti 'si facu sant'a datorintia, se invingu tóte greutatile oricatu de mari s'ar para, si se face aceea, de ce avemu lipsa cá de pana cea de tóte dile. Nu ne indoimu de energi'a dliu protopopu Trombitasiu, ca puinduse aceste dupa aplacidarea mai inalta in lucrare, va scí se ingrigéseca si de invetiatori buni, carii sunt sufletulu scòlei. Dotarea altoru scòle din acestu protopopiatu se afla in pertractare. —

In pretur'a Berchesului, protopopiatulu Biorului, s'a dodatu prin invoirea popurulu si a preotímei scòl'a din Valeni cu 120 fi., 4 stengini de lemne si 1 mertia de bucate dela tóta famili'a; era cea din Finteuasiulu

mare cu 100 fi., 4 stengini de lemne si 1 mertia de bucate dela tóta famili'a. Aci s'a inscolatu si comun'a Birchesu.

Noi aducemu multiumita publica tuturor aceloru barbati, carii inaintéze treb'a scolara si prin acést'a luminarea si cultur'a poporului nostru ori si catu de pucínu.

Campeni, 9. martiu n. In decursulu mai multoru vacatiuni am caletoritu inadinsu prin mai multe tienuturi ale Campiei, spre a me informá de starea scóleloru in aceste locuri, si cu desfatere, si cu multa placere am oservatu scoli ridicate frumóse, si bine intocmite. Am vediutu numeru marisioru de prunci frecuentandu scólele, si bine instruati, mai cu séma in acelea comune, unde suntu invetiatori harnici de ale propune celea pentru dinsii prescrise, precatu se póte mai bine; si unde Dnii Protopopi tractuali au datu scóleloru atentiunea cuvenita, bine sciindu ca scólele 'su singurul midilocu, care póte repará morbulu celu spiritualu ce consuma popórele; bine precependu, ca scólele 'su conditiunea „*sine qua non*“ spre a putea siguru ajunge la tient'a acea, unde astadi cu totii, cu braciele deschise prin apa si prin focu voimu a strabate.

In tractulu San-Martinului de campia, inca sub repositulu Dn. protopopu Majoru fórte in rea stare fura scólele comunali din mai multe cause nedelaturabile pe atunci. Éra decandu cuprinde locul repositului in Dlu, M. O. D. protopopu Gregoriu Elechesiu, unu barbatu meritatu, care sia sacrificatu cei mai frumosi ani ai vietiei sale in palestr'a sciinteloru Blasiane, nutrindu sute de teneri cu dulcile si nesatiósele scientie, scólele stau mai bine. Acestu barbatu sciendu stim'a, si eunoscandusi chiamarea cea sublima a statului preotiescu, ma patruosu de sórtea cea misera si compatimítória a conationaliloru sei, cu puteri unite apucanduse de lucru, punendu in tractulu Dsale pre cei mai apti teneri, rumbandule fisu cuviintiosu in fiacare comunitate, au condusu pruncutii pre carier'a cea neteda inaintandu binisioru, asia incatu astadi se afla de asupra pedecoloru reesfítu invingatoriu.

Insumi am amblatu prin tractu cu Dsa in finitulu analur'la esamene, si am gustatu cea mai mare placere vediendu progresulu facutu, si ascultandu respunsurile cele frumóse din istori'a patriei, geografia, aritmetic'a, catechismu, biblie si scrisori destulu de frumósa, in tóte comunele aceluasi tractu, incepundu S. Martinu,

Orminisiu Silivasiu, Dembu, San Petru, Iusinu Visuia, Chiciudu, Fisculu, Budatelcu etc. — Ostenelele susu amentitului barbatu 'su neresplativere, elu intru adeveru „*Est sacerdos secundum ordinem Melchisedech,*“ — caci neincetatu se silesce pentru inaintarea binelui comune si fericirea credintiosiloru sei, facenduse astumodu demnu de tóta stim'a, si onórea.

Din contra revocandune in memoria cursulu aniloru trecuti, vomu aflá cu dorere, ca scólele din tractulu Catinei fura in cea mai rea stare, asia catu in totu tractulu n'au fostu o scóla de dómne ajuta. Cercandu caus'a acestui reu mare, va debuí se edicem veritatea, caci perscrutandu tóte pedecele ne vomu impiedecá in fostulu odini're protopopu a acestuasi tractu, ma neci deregatori'a civile nu multu au cugetatu despre acestu lucru, acést'a lipsa mare ce din seculi in seculi o-amu suferitu; de martore ne potu serbí tóte comunele aceluasi tractu; deunde se vede ca aici a domnitu in dieceniulu acésta o nepasare generale; caci neci sntu scoli ridicate, ma in celea mai multe comune neci docenti n'au fostu; acum in seculu 19. lipsira intru unu tienutu atata de poporosu scólele, cari suntu singurul midilocu salutaru, de a mai ridicá la stare buna poporulu nostru celu pan'acum apasatu de novercele tempestatii vécuriloru.

Singura comun'a Catinei 'si pastrá spiritulu vietiei, prin neobosit'a serguintia a fericitului in Dlu preotu alu Catinei Joane Varga, care prevediendu binele ce se nasce din o scóla catu de micutia, prevediuta cu unu docente hunisioru, a impededatu, cá se nu 'si dea macaru acést'a ultim'a resuffare. — Tóte celalalte jacura in dieceniulu acést'a intr'unu somnu fórte greu a nepasarii.

Insa precatu 'le cutriera in adunculu animei pre fiacare romanu bine-simtiatoriu acést'a nepasare din partea mai multor'a, cu atat'a ne imbucuramu de alta parte, caci acum dupa mortea fostului odinióra protopopu alu Catinei, amu capatatu unu protopopu, care va scie pretui momentele acestea de auru pentru romanii campeni, va scí folosí ocasiunea bine venita, si 'si va întórce tóta sirguinti'a de a insufflá spiritulu de viétia in scólele acestui tractu pan'acum parasitu in acésta privintia.

Nimene se póte indoí, care cunosce caracterulu celu solidu, tari'a cea barbatésca a M. O. D. Jacobu Lugosianu, — care sia ridicatu nemurirea sa in acestu dieceniulu in anemele mai multoru sute de teneri in institutul nationalu Blasianu, — cari acuma respundescu

lumin'a adevărului tuturor romanilor. Tóta speranți'a ni-o punemu in M. O. Dsa in privinti'a scóleloru. Nu incapa indoiéla nici din partea preotímei, carii toti cu o contielegere voru nisui spre acestu scopu salutariu si maretiu, folosindu totu momentulu spre inaintarea natiunei nóstre. Se punemu umeru la umeru se pornim cu incetulu si departe vom merge cu ajutoriulu lui Ddieu!

Ce se tiene de tractulu Palatcei, aici inca-su in bunisióra stare scólele, mai alesu in acele sate, unde preotulu, cá directorele scólei, au intorsu grige in privinti'a scólei.

In tractulu Secalului scólele se afla in celu mai bunu ordu, deunde apare ca preotii acestui tractu siau legatu de animi inaintarea binelui comune. Asia d. e. scól'a Secalului, Buduiului de Campia, care prin buna privighiere a D. preotu Basiliu Popu astadi sta in buna stare, asiderea a Sangerului, Chimitelcului, Seulei etc.

Devis'a nóstra e, cá d'in candu in candu se ne nisuiumu a propasi catra destinulu nóua prin creatorele universului acestui pomposu destinatu, e a ne desfasurá insusirile nóstre celea debile, caci dealtmintrea vomu remané asemenea vietatiloru, vomu fi in statulu acela care ni-lu atribue nóua Cicerone in cartea III. de republica dicendu: »omulu fienti'a sa dela natura, nu cá dela o maica sio iá, ci cá dela o noverca, esíndu la vietia cu unu trupu golu, fragile si slabanogu, cu unu spiritu ghiatiosu in privinti'a necazuriloru, plinu de fricamolipsitu catra lucruri, si plccatu spre desfrenari, in care totusi e reversatu unu focu divinuu a intiepletiunei si a priceperei«.

Si intru adevéru, daca 'lu vomu privi pre omu cá insu rationale, lu vomu aflá in greunatu fórte cu multe scaderi, asia incatu lasatu in manele sórtei, neci decatu va pasi spre pragulu destinatiunei sale, neci candu va putea dobandi nesce daruri mai maretie si sufletulu lui corespondietórie.

Cá foculu acestu divinuu a intiepletiunei si a priceperei se se atilia in poporulu nostru, ce insa numai asia se póte, déca vomu avea scóle bune, in care pruncutii de tempuriu se incépa a se desceptá. Cate talente agere se nemicescu, se ingrópa in noianalu nimicirei de ale poporulu nostru, cari déca saru fi cultivatu, ar fi pututu fi de admirare; cati ómeni pleni de avuti'a si pórtá pruncii sei la oi, candu deincontra daca unu preotu, iarú fi desceptatu, preste unu intervalu — s'aru fi alesu (si alege) unu mare stalpu alu natiunei!

Se ne unim in cugete, se ne unim in propusuri, bine sciendu ca poporulu nostru tóta increderca o are in preotíme, cá in mai marii lui cei de unu sange cudinulu; se folosim minutele acestea de₂auru a presintelui pentru inaintarea binelui comune a natiunei nóstre, »se stamu aspru cu timpu, si fara timpu«, dupa cum dice Apost.; caci de si e calea sgrontiu rósa, dara punendu cu totii umerii, vomu resturná tóte stancele ce ne voru fi impiedandu in propasire, spre care astadi toti se silescu; caci numai »viribus unitus« potemu face ceva inaintare, — numai intro contielegre lucrandu, potemu reesi triumfatori asupra pedecelor ce astadi ni se arata; pentru care ne va binecuventá posteritatea, éra lucrandu din contra, 'si va aruncá blastemulu asupra mormintelora nóstre.

Cu incetulu si vomu merge departe, cu puteri unite si ne va ajutá Ddieu!

Alesandru Valeriu Filipánu,
teologu Gerlanu.

Materiale de instructiune.

Istori'a romana natiunala.

(Urmare.)

§. 26. Flaviu Jovianu. 263—364.

Dupa mórtéa lui Julianu, óstea a alesu de imperatu pe Jovianu, carele nu a primitu porfir'a pana nu-i promisera ostasii ca se voru face crestini. Védiendu ca óstea se micshóreza, a facutu pace cu persii, si li-a redatu cele cuprinse dela ei apoi vrendu a se rentórcé la Constantinopoiu, a muritu de putórea carbuniloru aprinsi. — Avea virtuti si planuri bune, dar intr' unu anu n'a potutu face multu.

§. 27. Valentinianu I. si Valente II. 364—378.

Dupa mórtéa lui Jovianu óstea s'a rentorsu la Nicea, si aci a alesu de imperatu pe Valentinianu I., carele pe fratele seu Valente II. l'a facutu sotiu in domnia, si i-a predatu orientulu. —

In 365 venira fratii in Daci'a nóua la Naisu, si aci impartira curtenii si ostasii apoi in Sirmiu impartindu si casele cetatii. — Valente II. s'a dusu cá imperatu la Constantinopoiu; éra Valentinianu I. la Mediolanu.

Procopiu, frăția cu Julianu, a resculatu pe ostasi asupra lui Valente, și a cuprinsu Constantinopoiulu. Valentinianu audiendu in Parisu, ca perfidulu beliduce chiama intru ajutoriu chiaru si pe Goti tramise pe Ecutiuu că se apere Iliricu și Panonia de Procopiu, carui mai tardiu — fiindu vindutu de ai sei — i se taià capulu din mandarea lui Valente.

a) Valente dupa recupriinderea tronului.

Valente in 367 pléca in Daci'a noua, că se póta bate pe Gotii, carii sub regele Atanaricu avura o parte din Daci'a vechia, si plecara deja intru ajutoriulu lui Procopiu; insa neputendu a luntri Dunarea de Goti, iernà in Marcionopoiu. Imperatulu trece la primavéra in Daci'a vechia; dara Gotii nu cutezara a dá féția, ci se ascusera prin paduri si lacuri. Imperatulu oprí atunci pe locu ostasii, éra stramosiloru nostri promitiendu-le o suma de bani pentru totu capulu de barbaru, atatia Goti se omorira, catu Atanaricu s'a rugatu de pace, jurandu ca nu voru mai trece Dunarea. Acestu rege barbaru incepù pe urma persecutarea crestiniloru romani si pe Santulu Sava 'lu aruncara intr'unu riu (la Remnicu); éra pe Santulu Nicit'a 'lu arsera de viu.

b) Prospectu peste imperatia.

Sub domni'a acestoru doi frati orisonulu imperatiei romane totu mai tare se intunecà; nu fù destulu ca barbarii europeni pradara imperati'a, ci acu se incepura invasiunile celoru asiatici, carii o cutremura de totu din resaritu pana 'la apusu, incatu abia a fostu margine se au fia fostu calcata de barbari — In acestu modu neunirea romaniloru in laintru, a deschisu cale mai lata invasiuniloru, si a trasu dupa sine catu mai curenda cadere a imperiului dela apusu.

c) Momintele istorice interne.

Latirea crestinetatii in imperatia si redicarea ei pe tronu, a infuintiatu cu putere a supra relatiuniloru politice si civili. Statulu romanu inca dela Rom'a a fostu basatu pe religiune, pentru acés'a si tóte institutiunile ei avea referintia la causele statului. O re-

ligiune noua, carea n'a avutu nemicu comunu cu acea pagana a trebuitu se produca stramutare, si se faca diferintia intre statu si biserică; a trebuitu se se dee religiunii unu teritoriu mai mare cá intereseloru statului, pentru ce, aceste se subordinara. Crestinii adeseori aperá numai religiunea, — paganii numai statulu. Dóue idei mari a impartítu popórele; éra multe nentielegeri si rescóle le a slabitu si supusu! — Si romanii adescori dicea: „geniulu si dieulu Romei a fugitu de triumfulu crestinetatii!“

(Vá urmá.)

Varietati.

* Intr'unu opu intitulatu „Allgemeine kirchliche Chronik für 1860“ (Lipsc'a 1861) citimu: „In Romani'a invetiamentulu s'a inaintatu rapede si insemnatu sub conducerea renumitului literatu Moiorescu. Din noemvre 1859 pana 'n iunie 1860 s'a instituat 700 scóle noue comunale si 2 subgimnasii, in cari invetiamentulu s'a regulatu dupa modele germane.“

* Unulu dintre junii nostrii dela Universitatea Vienei ne comunica intr'o epistola urmatórele aratari ale numerului studintiloru dela Universitatile din Germani'a din anulu curinte 1860/1. Adica: Vien'a 2600; Berlin 1600; München 1300; Lipsca 890; Bresslau 861; Bonn 850; Tübinga 745; Göttinga si Halle cate 735; Würzburgulu 680; Haidelberga 610; Erlangen 508; Graifswald 472; Jena 425; Königsberga 407; Giessen 348; Freiburg 326; Marburg 234; Kiel 204.

Respunsuri.

Unu preotu veduvu. — Acelu articulu bunu alu Dtale l'am trece in colónele „Amicului“ cu tóta inim'a, candu ne-ariertá program'a nóstra si legile preseri. Amendóue aceste insa ne restringu a nu priimí nimica din cestuni politice si bisericesci. Deci obiecte cá „statulu civile jndiciale“, „statulu preotiescu“ etc. nu taia in sfer'a actiunei unei foi scolastice. — Binevoiti asiadara la compunere de articuli a luá totdeun'a in privire program'a fóiei nóstre.

Udine. — Comunele din Valea Rodnei sunt prenumerate tóte. La Klagenfurt si Letka s'a tramisu completu. Pentru cele tramise multiumita!